

Högskolan
Kristianstad

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044 250 30 00
www.hkr.se

**Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp, för
Kandidatexamen i Sociologi
Termin år ex: VT 2020
Fakulteten för hälsovetenskap**

Spelets regler

Om postdemokrati och den nya spellagen i
Sverige

Liisa Norén

Författare

Liisa Norén

Titel

Spelets regler – om postdemokrati och spelpolitik i Sverige

Engelsk titel

The Name Of The Game – Postdemocracy And National Gaming Policy In Sweden

Handledare

Liv Sunnercrantz

Examinator

Jonas Ringström

Sammanfattning

Sociologen Colin Crouch beskrev i sin bok "Post-democracy" från 2004 om en demokrati i förändring, i rörelse bort från den dialogen mellan samhällsaktörer som demokratin tidigare byggt på, för att i ett postmodernt samhälle istället hamna i händerna på en politisk- och företagselit. Denna kvalitativa fallstudie tar sin ansats i begreppet postdemokrati för att studera datainsamlingen av samspelet mellan svenska staten, spelbolag och andra aktörer kring genomförandet av en ny spellag som började gälla i Sverige 1 januari 2019. Studiens syfte var att undersöka om, och i så fall på vilket sätt, empirin kunde ses som ett exempel på postdemokratiska processer i svensk politik. Processen mellan aktörerna belystes genom en granskning av dokument upprättade av regering, riksdag och dess myndigheter, spelbolagen, representanter för spelberoende, spelforskning samt medierapportering. Studien genomfördes med utgångspunkt i Colin Crouchs beskrivning av postdemokrati inom företagande, politik och medborgarskap samt statsvetaren Chantal Mouffes begrepp om "politik" och "det politiska". Resultatanalysen visar på att delar av beslutsprocessen och efterspelet kan benämnas som postdemokratiska, samt att den bedrivna politiken utgår enligt Mouffes definition mer från de demokratiska principerna som handlar om frihet snarare än om jämlikhet.

Ämnesord

postdemokrati, Crouch, Mouffe, spelbolag, Svenska Spel, monopol, politiskt deltagande

Author

Liisa Norén

Title

The Name of The Game – Postdemocracy And National Gaming Policy In Sweden

Supervisor

Liv Sunnercrantz

Examiner

Jonas Ringström

Abstract

Colin Crouch wrote in his book *Post - democracy* (2004) about democracy in crisis, the dialogue in the society was no longer between the citizens and politicians, but on its way back to the hands of the politics and business elite. This qualitative case study takes position in the concept post-democracy to study the interaction between the Swedish state, gambling companies and other actors, when the implementation of a new law regarding gambling began to apply as a law in Sweden 1 January 2019. The aim of the study was to investigate whether, and if so in what way, the data collection could be seen as an example of post-democratic processes in Swedish politics. The process between the actors is highlighted by a review of documents drawn up by the government, parliament and its authorities, bookmakers, representatives of gambling addiction, gambling research and media reporting. The study was carried out on the basis of Colin Crouch's description of post-democracy in business, politics and citizenship, as well as political scientist Chantal Mouffe's concept of "politics" and "the political". The results of the analysis show that parts of the decision-making process and the aftermath can be referred to as post-democratic, and that, according to Mouffe's definition, the policies pursued by Mouffe are more concerned with democratic principles that are about freedom rather than equality.

Keywords

Postdemocracy, Crouch, Mouffe, the political, gambling bodies, Svenska Spel, monopoly, political participation

Innehåll

1. Inledning.....	6
1.1 Syfte och frågeställning.....	8
1.2 Avgränsningar	8
1.3 Förförståelse	9
1.4 Disposition	9
2. Bakgrund	10
2.1 Samhällsförändringar i det postmoderna samhället	10
2.2 Vad är postdemokrati?	11
2.3 Aktuellt om spellagen.....	12
2.4 Spelproblem och begrepp.....	13
2.5 Online spelarnas hälsa.....	13
2.6 Om klass, kön, etnicitet och samsjuklighet	14
3. Tidigare forskning	15
3.2. Demokratins framtid	15
3.1 Postdemokrati i Sverige	15
4 Teori	17
4.1 Colin Crouch	17
4.1.1 Det globala företaget	17
4.1.2 Det postdemokratiska partiet.....	18
4.1.3 Medborgarskapets kommersialisering.....	18
4.2 Chantal Mouffe	19
4.2.1 Den demokratiska paradoxen	19
4.2.2. Mouffes postdemokrati	20
5 Metod och material.....	21
5.1 Innehållsanalys	21

5.2	Informationsorienterat urval.....	22
5.3	Reliabilitet och Validitet	22
5.4	Datainsamling.....	23
5.5	Kritik	23
6	Resultat och analys.....	25
6.1	Inledning.....	25
6.2	Spelbolagen tar strid.....	25
6.3	Politiker och lobbyism	27
6.4	Forskning.....	28
6.5	Representanter för medborgarna	29
6.6	Statsägda spelbolag	30
6.7	Förvanskning och residualisering.....	31
6.8	Politik och det politiska, frihet och jämlikhet	33
7	Sammanfattning	35
8	Diskussion	37
9	Litteraturförteckning	38
9.1	Litteratur.....	38
9.2	Elektroniska källor	39
	Folkhälsomyndigheten	39
	Lotteriinspektionen, numera Spelinspektionen	39
	Regeringskansliet	40
	Remissvaren	40
	Andra statliga institutioner	40
	Övrigt	41

1. Inledning

I Sverige har staten genomfört ett antal privatiseringar och avskaffat sitt monopol inom flera branscher inom infrastrukturen, exempelvis post, el, tele och järnvägar (Sunnercrantz 2017). Sedan införandet av nya spellagen SFS 2018:1138 januari 2019 har även statsägda AB Svenska Spels monopol upphävts, och andra aktörer inom spel och lotteri välkomnas på den svenska marknaden genom en licensiering. Hittills har ett 90-tal spelbolag beviljats en licensiering (Spelinspektionen 2020).

Två huvudargument har framhållits som skäl till en ny spellag: att skydda spelkonsumenter från en oreglerad spelmarknad som agerar från andra länder, samt att en licensiering av spelbolag ger staten en skatteinkomst som annars uteblir (SOU:2017:30 s.29). Skattefrågan har avklarats utan större konflikter, det är istället spelkonsumentens hälsa som är föremål för fortsatt diskussion. Spelpolitik är en folkhälsofråga eftersom det kan leda till spelproblem med omfattande negativa konsekvenser både för individen och anhöriga bland ett stort antal människor. 68 000 barn levde 2016 tillsammans med någon med spelproblem. Det är framför allt online casinospel som skapar spelproblem. (Folkhälsomyndigheten 2016). Ett utökat spelomsorg var därför en hörnsten i den nya spelregleringen och ett villkor för att erhålla en licensiering på den svenska marknaden. Villkoren innebär bland annat att måttfullhet och ansvarstagande i spelbolagens marknadsföring regleras. I gengäld erbjuder staten en attraktiv marknad till spelbolag, en marknad som kan saluföras som ”hemma”, ”trygg” och ”kontrollerad” och ger ökad legitimitet (SOU: 2017:30 s.29).

Den nya spellagen började gälla 1/1 2019 och har skapat debatt. Spelreklamen flödar i TV och numera tillåts annonsering även på fysiska platser genom affischering, vilket har lett till protester från både allmänheten, spelare och politiker (Mosesson 2019). Spelbolagen lade 7,4 miljarder på reklam i Sverige 2018, vilken var en ökning med 1,9 miljarder jämfört med år 2016 (Folkhälsomyndigheten 2018). Den ökade reklamen har lett till en livlig diskussion om hur lagen ska tolkas. Den då ansvariga civilministern Ardalan Shekarabi kallade till sig spelbolagen under februari för att diskutera den aggressiva marknadsföringen (Shekarabi 2019). Spelbolagen anklagar samtidigt Svenska Spel för att annonsera mest (Tjärnström 2019). Forskningssammanställningen visar att reklamen påverkar mest de spelare som redan har problem (Binde 2019). Den nya lagen förtydligar spelbolagens skyldigheter att ha en omsorg över kunderna, s.k. omsorgsplikt. Detta regleras genom att bolagen ska redovisa hur de motverkar överdrivet spelande (SFS 2018:1138).

Demokratiprocesser studeras kontinuerligt runtom i världen och antalet demokratier i världen ökar, men i takt med globaliseringen har politikens och demokratins grundläggande förutsättningar ändrats. Sociologen Colin Crouch lanserade begreppet post-democracy (på svenska postdemokrati) under första halvan av 2010-talet för att uppmärksamma en demokrati i förändring. Crouch beskrev en demokrati som är på väg bort från den diskussion mellan samhällsaktörer som demokratin tidigare byggt på, mot en mer fragmenterad demokrati där makten återgår till samhällseliten. Engagemanget hos partimedlemmar och fackföreningar har minskat i takt med att den tidigare klassindelningen blivit upplöst, åtminstone till den grad att de inte längre ses som tydliga politiska grupper med gemensam agenda. Istället har politiken blivit ett varumärke, personfixerad, färdigtolkad och idisslad av medierna. Konsekvensen av en postdemokratisk utveckling är att ju mer staten minskar sitt ansvarstagande för vanliga medborgare, desto större politisk apati hos medborgare och desto större utrymme för företagsintressen (Crouch 2011 ss. 32 - 39).

Statsvetaren Chantal Mouffe har i sina verk diskuterat det hon kallar för den nyliberala hegemonin i västvärlden med thatcherismen i Storbritannien som ett exempel. Mouffe skiljer på *politik* som är de praktiker som utövas i det politiska landskapet, medan *det politiska* är själva grunden för demokratin och dess framtid. Både Mouffe och Crouch menar att frånvaron av den politiska diskussionen blir ett hinder för medborgare att ta egna, självständiga beslut. Konsensuskulturen bland makthavare/elit är påtaglig, den utesluter den slags konflikter och argumentation som annars tydliggör skillnaden mellan olika politiska ideologier. Den uteblivna politiska kampen om jämlikhet och folksuveränitet är det som utgör själva kärnan i postdemokrati. Politik har istället kommit att handla om ekonomisk liberalism (Mouffe 2019, s. 24ff).

Denna politiska utveckling samspelar med införandet av den nyliberala diskursen vilken ersatt den keynesianska praktiken som präglade Sverige och flera andra demokratiska stater efter andra världskriget. Den keynesianska perioden, kallad efter ekonomen John Maynard Keynes, baddade för en period av socio-ekonomisk stabilitet. Detta var ett resultat av en fredlig period mellan kapitalet, arbetarna och staten där överenskommelserna la grunden för en välfärdsstat (Sunnercrantz 2017, s. 117). Privatiseringen av statens verksamheter och försäljningen av dess tillgångar har varit ett faktum i Västeuropa de senaste decennierna. Talet om en fri marknad som lösning på många problem samt synen på staten som omodern, har varit dominerande bland politiker (Harvey 2005). I spåren av denna nyliberala dominans har Sveriges inrikespolitik

förändrats, till exempel genom att statsägda verksamheter privatiseras. Sverige kan ses som ett exempel på hur långtgående privatiseringar gjorts i landet trots befolkningens stora stöd för en välfärdsstat (Sunnercrantz 2017, s. 28).

Denna studie ska undersöka händelser kring det samspel som svenska staten och spelbolag har haft under perioden 2014–2020. Undersökningen söker tecken på förstärkta och vidareutvecklade postdemokratiska processer.

1.1 Syfte och frågeställning

Spelpolitiken i Sverige har varit i fokus både för specialister och allmänheten speciellt sedan den nya spelutredningen 2017. Den nya lagen 2019 har diskuterats livligt i pressmeddelanden från regeringen, nyhetsinslag, i artiklar och bedöms därför i studien att vara ett fall som innehåller mycket information. Det pågår för närvarande en kritisk dialog mellan regeringen och spelbolag om hur lagen ska tolkas gällande omsorgsplikten, där spelkonsumenten ska skyddas från alltför negativa konsekvenser av sitt spel. Sammantaget bedöms spelpolitiken vara ett fall, som kan ge fördjupad kunskap om demokratiska och postdemokratiska processer i dagens Sverige. På vilket sätt fattas politiska beslut, vilka aktörer har mandat att påverka och hur?

Svenska staten har släppt Svenska Spels monopol på spelmarknaden och en ny lag SFS 2018:1138 gäller sedan 1/1 2019. Syftet med denna kvalitativa fallstudie är att undersöka

- om, och i så fall på vilket sätt har postdemokratiska processer påverkat etableringen av den nya spellagen?
- hur diskuteras den nya spellagen gällande intentionen om ökad spelomsorg?

1.2 Avgränsningar

Först av allt handlar spelproblemen i denna studie om spel om pengar, *gambling* och inte om dataspelande, *gaming*.

Enligt Crouch finns postdemokratiska processer parallellt med demokratiska, vilket innebär att uppsatsens fokus på postdemokratiska processer inte utesluter samtida demokratiska sådana (Crouch 2011, ss. 32,33). Crouch teori kring postdemokrati inom företagande, statens roll och medborgarnas deltagande kommer att presenteras närmare under rubriken ”teori”, men Crouch

skriver även om mediernas roll som en fjärde aktör i postdemokratiska processer. Han beskriver den rollen som en förstärkare av dessa processer, en betydelsefull men inte avgörande roll. Denna uppsats utesluter undersökandet av mediernas eventuella påverkan i fallet på grund av att initialt tyder ingenting på mediernas betydelse, samt av utrymmesskäl.

1.3 Förförståelse

I mitt arbete sedan 2003 har jag behandlat klienter med olika slags beroendeproblematik, och sedan februari 2019 finns jag i en verksamhet där även spelberoende behandlas. Berättelser om spelberoendets konsekvenser, där liv har raserats både för dessa klienter och deras anhöriga, berör mig djupt. Denna förförståelse bör dock inte påverka studiens utgångspunkt eller slutsatser, eftersom det är för tidigt för att utvärdera den nya spellagen som gäller från 1/1 2019. Det går ännu inte att bedöma om den kommer att öka eller minska risken för konsumenten att hamna i skadligt spelande.

1.4 Disposition

Efter inledningen i *kapitel 1* skriver jag i *Kapitel 2* om bakgrunden, genom en kort sammanfattning av det postmoderna samhället som skapat nya villkor för demokratiska processer. Därefter en introduktion av det snävare begreppet postdemokrati som presenteras som en följd av den nyliberala ordningen. Vidare presenteras det aktuella läget inom spelpolitik samt tidigare forskning om postdemokrati i Sverige. *Kapitel 3* handlar om tidigare forskning, framför allt Jeff Werner som implementerar begreppet postdemokrati in i synen på det politiska landskapet i Sverige. Teorin i *Kapitel 4* innehåller en närmare presentation av Colin Crouch teori och specifikt dess postdemokratiska begrepp kring företagande, politik och medborgare, vilka använts för att skapa en ram för undersökningen. Delar av Chantal Mouffes demokratimodell kommer att finnas med i analysen och introduceras här, speciellt hennes beskrivning på en uppdelning av den egalitära och liberala demokratin. *Kapitel 5* presenterar fallstudie som metod för datainsamling och analys, samt en presentation av det empiriska materialet: urval och hur insamlingen genomförts. *Kapitel 6* redogör för resultat och analys av det empiriska materialet, med fokus på postdemokrati enligt Crouch och Mouffe. Empirin presenteras mestadels genom citat från riksdagen, spelbolagen, spelforskning och remissinstanser och exemplifierar händelser som kan ses som postdemokratiska. Detta sammanfattas och diskuteras sedan i *kapitel 7 och 8*.

2. Bakgrund

Först presenteras de bakomliggande samhällsförändringar som lett till postdemokrati, därefter själva begreppet postdemokrati. Sedan mer information om den nya spellagen och till sist om spelkonsumenternas hälsa som varit en stor anledning till att den nya lagen initierades och antogs.

2.1 Samhällsförändringar i det postmoderna samhället

Vårt postmoderna samhälle förändras snabbt och ett av föremålen för diskussion är självaste begreppet demokrati. I det moderna samhället, som sammanföll med den industriella revolutionen i västvärlden, var parterna i samhället i en process som möjliggjorde förhandlingar. I Sverige växte en arbetarrörelse fram, det socialdemokratiska välfärdssamhället, arbetsgivare och kapitalägare samarbetade. I den så kallade sociala kompromissen förband sig parterna till sin del av överenskommelsen enligt den keynesianska modellen. Samhällsutvecklingen påverkades av den snabba effektiviseringen av tillverkning och produktion, vilket blev en motor i fortsatt världsekonomisk utveckling (Kumar 2005). Sedan dess har marknaden och ägandet globaliserats, liberaliserats och fragmenterats vilket skapat nya förutsättningar - för företagandet, nationen och medborgare.

I Krishan Kumars klassiska studie lyfts Frederick Jameson som en ledande person inom postmodernismen. Jameson lyfter fram kulturella faser och deras samspel med kapitalistiska faser i skapandet av en modell av postmodernism. Fenomenet postmodernism beskrivs som en kulturell produkt sprungen ur en speciell sorts ny kapitalism: late capitalism (på svenska: senkapitalism). Jameson ser senkapitalismen som en era där den tekniska utvecklingen, ”The Third Machine Age”, blir ett medel för att nå en dominant position inom ekonomisk infrastruktur och skapar ett nätverk av makt och kontroll. Jameson beskriver denna kapitalism som en ”transnationell business” vars följder förändrar bland annat synen på arbetskraft, bankernas och aktieägarnas makt, datorer och automatiseringen och ny slags media. Den globala marknaden prioriterar det privata ägandet på statens bekostnad. Sammanfattningsvis pekar han på en stor förändring gällande ekonomi och företagande i en postmodern era (Kumar, 2005 ss.136–137, 159).

Den nyliberala kursändringen var tydlig i USA under tiden för Ronald Reagans presidentskap. I Europa var det Margaret Thatcher i Storbritannien vars politik benämnde den keynesianska ordningen som en broms för nödvändig samhällsutveckling. Villkoren för arbetarrörelsen

förändrades när fackföreningarna fråntogs makt och den politiska kampen tynade bort. En ny frontlinje mellan folket och etablissemang togs fram där kollektivism och statligt ägande sågs som negativt, medan individuellt egenintresse och privata lösningar sågs som positivt. Kapitalismen fick tillgång till en ny marknad genom privatiseringen av statens verksamheter (Mouffe 2019, ss. 45-47). Inom sociologin kallas denna period av samhällsförändring för bekräftandet av den nyliberala hegemonin, den dominerande berättelsen om samhället där alla aktörer bidrar till dess bevarande. När normer och värden i samhället definieras av eliten, accepteras den också av medborgare som "sunt förnuft", även av dem som förlorar på det. En rådande hegemoni kan omkullkastas genom en revolution som sker snabbt, eller en långsammare process där begrepp laddas med en ny betydelse (Mouffe 2016, ss. 43-45). I och med den nyliberala hegemonins bekräftelse är det "sunt förnuft" att individuell frihet och ansvar är att föredra framför kollektiva lösningar.

2.2 Vad är postdemokrati?

Colin Crouch gör en uppdelning över hur demokratin har fungerat genom olika perioder i historien. Under tiden för fördemokrati fördelades rösträtt med hänsyn till både kön och hur mycket tillgångar mannen ägde. När principen "en man, en röst" gjordes gällande och när rösträtten tilldelades även kvinnorna, representerade den politiska makten folkets vilja och kunde kallas för demokrati. Upplevelsen av att kunna påverka makten ledde till en iver att använda den möjligheten och skapade engagerade diskussioner bland medborgarna om samhället. Medborgarnas frågor fördes fram genom representanter som garanterade ett ömsesidigt flöde av information mellan folket och makten. Enligt Crouch fanns det ideala tillståndet maximaldemokrati några år efter demokratins införande samt vid tider av stora kriser. Partimedlemmarna – som var många till antalet – var delaktiga, krävde att göra sin röst hörd och hade en pågående dialog med sina representanter ända upp till partiledningen. Men samhällsutvecklingen av det som kallas senkapitalism har förändrat förutsättningarna även för själva demokratiprocessen (Crouch 2011, ss. 16 - 27).

Crouch fortsätter med sitt resonemang om företagen som briljerar och där ägandet inte innebär några åtaganden. Arbetarrörelsen har splittrats och medelklassen har blivit identitetslös och lättmanipulerad. Crouch gör undantag för miljörörelsen och feminismens framsteg och menar att dessa rörelser är demokratiskt vitala. I samhällsdebatten råder konsensus genom en samling i den politiska mitten, vilket är ett symptom på postdemokrati och försvårar medborgarnas engagemang. Crouch menar att samhället är på väg tillbaka till modellen under fördemokrati,

där kapital ger mer makt. Tillsammans med kunskapseliten och politikerna är makten koncentrerad hos dessa tre aktörer. Det demokratiska deltagandet har förändrats i detta tillstånd som Crouch kallar för postdemokrati, som dock inte är odemokratiskt: vi har ju högt valdeltagande, yttrandefrihet och fri press. Det handlar alltså inte om outvecklad demokrati utan en demokrati som nu påverkas av maktcentrum utanför den politiska organisationen. Rörelsen mellan de olika demokratiska tillstånden benämns som demokratins parabeliska rörelse, och beskrivs som en demokrati under ständig förändring (ibid).

2.3 Aktuellt om spellagen

Vi har nog alla märkt att spelbolagens marknadsföring har ökat via radio, TV, tidningar och i flödet på sociala medier. Sedan årsskiftet är det möjligt att göra reklam även i fysiska miljöer som till exempel i tunnelbanan i Stockholm. Detta beror på en ökad konkurrens mellan spelbolagen i Sverige både strax innan och efter lagändringen som började gälla 1/1 2019. Lagändringen föregicks av en ny utredning av svenska statens spelmonopol (SOU 2017:30), genomförd av Håkan Hallstedt, regeringens utsedda utredare och tidigare generaldirektör vid Lotteriinspektionen. Föregående utredning gjordes 2008 och enligt nya utredningen 2017 har ett paradigmskifte skett på spelmarknaden och staten har förlorat kontrollen.

Dagens situation präglas av att i Sverige oreglerade, onlinebaserade och gränsöverskridande spelföretag, som i dag har en marknadsandel på cirka 23 procent, tar en ökande del av den svenska marknaden på de reglerade företagens bekostnad. Den statliga kontrollen som är en väsentlig del av dagens spelreglering är obefintlig när det gäller denna del av spelmarknaden. De onlinebaserade företagen verkar skattefritt i Sverige och konsumentskyddet är begränsat. (SOU 2017:30 s.23)

Efter utredningen antas lagförslaget. Den nya lagen innebär att staten har släppt sitt monopol och Svenska Spel är numera en av många aktörer på marknaden. Staten och dess myndigheter kan numera tillhandahålla sex olika slags licenser för spelbolag att verka inom Sverige. Ett viktigt begrepp är kanalisering som behöver uppnå 85 - 90% av företagen kanaliseras till licensiering och att endast enstaka bolag håller sig utanför regleringen. Det uttalade syftet med att uppnå en reglering är att kunna kräva att spelföretagen ska agera ansvarsfullt. Andemeningen i den nya lagen var att skydda spelarna genom en så kallad *omsorgsplikt* genom att licensen är förknippad med vissa villkor: ett krav på måttfull marknadsföring, att annonserna inte får rikta sig till personer under 18 år, inte heller till spelare som på egen begäran stängt av sig från spel.

Licensinnehavaren ska ta ansvaret, Spelinspektionen har möjlighet att ingripa om kraven inte följs (SFS: 2018:1138).

Hittills har ett 90-tal spelbolag fått en licens för att vara verksamma i Sverige och de övriga bolagen ska hållas utanför. Dock har kvarvarande offshorebolag, dvs. spelbolag som verkar på svenska marknaden från verksamheter utanför landets gränser, samma möjlighet att nå kunder via internet som innan. En spelare som är orolig för sitt spelande kan stänga av sin möjlighet att spela, men det gäller bara de bolag som har licens (Lotteriinspektionen 2019).

2.4 Spelproblem och begrepp

Termen *spelproblem* används som ett allmänt begrepp för att beteckna när spelaren har brister i sin kontroll över sitt spelande och när spelandet orsakar märkbara negativa konsekvenser. Begreppet används ofta i rapporter från till exempel Folkhälsomyndigheten. Kategorin problemspelare består av två delar: de som bedöms att ha spelproblem och de som anses att ha en moderat risk för att ha spelproblem. *Överdrivet spelande* används inom folkhälsopolitikens målområde för spel om pengar där målet är att minska skadeverkningar av överdrivet spelande. Som indikatorer för överdrivet spelande ingår, förutom spelproblem, även indikatorn spelande bland barn och unga som inte har åldern inne för att få spela. *Spelmisshand* används för att beskriva negativa konsekvenser av spel, men saknar formell definition. Den används ofta inom Socialtjänstlagen SoL samt i Hälso – och Sjukvårdslagen HSL. *Spelberoende*, som inom psykiatri diagnostiseras som *Hasardspelsyndrom*, är ett så allvarligt tillstånd att det kan klassas som ett kliniskt beroende (Folkhälsoinstitutet 2016).

2.5 Online spelarnas hälsa

Folkhälsoinstitutets rapport från 2012 ”Överdrivet spelande och hälsa” definierar *överdrivet spelande* som ett folkhälsoproblem. Rapporten visar med god säkerhet på samband mellan överdrivet spelande och problem med bland annat allmän hälsa, psykisk ohälsa (depression, ångest, och självmordstankar) och socioekonomisk status (Folkhälsomyndigheten 2018). Det är framför allt casinospel, spelautomater och poker på internet som är skadligt. Anledningen är spelformernas speciella konstruktion, som skapar en vilja att fortsätta spela trots risken att förlora stora summor på kort tid. Dessa spelare riskerar att förlora stora summor när de jagar förluster med ökad psykisk ohälsa som en konsekvens. Spelföretagen annonserar för miljarder och enligt Folkhälsoinstitutet har reklamen mest effekt på dem som redan spelar

(Folkhälsoinstitutet 2020). 70% av alla pengar som satsas på poker, spelautomater och kasinospel kommer från *problemspelare* (Folkhälsoinstitutet 2019). Beroendeforskare vid Lunds universitet publicerade 2018 en undersökning som visar att personer med *spelberoende* löper 15 gånger större risk att dö genom suicid (Karlsson & Håkansson 2018).

Folkhälsoinstitutet har gjort en longitudinell undersökning kallad SWELOG mellan åren 2015 - 2018. Resultatet visade att andelen svenskar med *spelproblem* minskade från cirka 6 procent till drygt 4 procent under den här perioden. Minskningen av spelproblem har minskat sedan 2015 och är troligen en effekt av förebyggande verksamhet. Dock har andelen personer med den allvarliga formen av *spelberoende* ökat med 50%. Antalet idag uppskattas vara 45 000 personer. Av dessa är hälften kvinnor, vars spelande ökat stadigt de senaste åren. Spelproblem är också ett *anhörigproblem*, cirka 165 000 personer bor tillsammans med en person som har ett problematiskt spelande, av dessa är 68 000 barn. Enligt Socialstyrelsen finns det internationella studier som pekar på att allvarliga spelproblem hos föräldrar skapar allvarliga problem hos barnen, de är mer utsatta för våld och vanvård än andra barn (Socialstyrelsen 2018).

En ny lag 1/1 2018 likställer spelmissbruk med substansmissbruk vilket innebär att vård/behandling och förebyggande insatser ska erbjudas av kommuner och landsting (Socialstyrelsen 2017).

2.6 Om klass, kön, etnicitet och samsjuklighet

Med fokus på klass, etnicitet och genus framkommer det enligt Folkhälsoinstitutets forskningssammanfattning, att gruppen som spelar är människor vilka redan har problem med sin socioekonomiska situation, även utlandsfödda är överrepresenterade (Folkhälsomyndigheten 2012). Denna grupp är också den som är mest mottaglig för spelreklam (Binde & Romild 2019). Forskningen om kvinnors spelande visar att deras spelande ökar stadig, även den ökande andelen med allvarligaste spelproblem består av flest kvinnor. Förekomsten av samsjuklighet är hög: 76% av de spelande kvinnorna har psykisk ohälsa, 46% av männen (Almedalsveckan 2019). Enligt Socialstyrelsen förväntas antalet människor med vårdbehov öka, dock uttrycks inte ifall det beror på att vården blir mer tillgänglig eller om spelandet blivit mer tillgängligt. En rapport från IHE Institutet för hälso- och sjukvårdsekonomi har nyligen publicerat en rapport där samhällskostnaden för spelberoende beräknas till 14 miljarder per år (Hofmarcher, T, Gustafsson, A & Persson. U, 2020) medan inkomsterna är cirka en tredjedel.

3. Tidigare forskning

Här presenteras antologin "Demokratins framtid" som publicerades i samband med firandet av 100 år av demokrati, där en oro för dess framtid kommer till uttryck. Därefter om Jeff Werner, professor i konstvetenskap vid Stockholms Universitet som 2018 skrev boken "Postdemokratisk kultur" där han implementerar teorin om det postdemokratiska tillståndet på Sverige.

3.2. Demokratins framtid

Riksdagen har i samband med firandet av 100-årsjubileum för demokratin publicerat antologin "Demokratins framtid". Barrling och Holmberg skriver om Demokratins triangeldrama, vilket syftar på dramat mellan folkstyre, rättsstaten och den handlingskraft som behövs för att omvandla folkviljan till praktiska resultat. Samtliga tre behövs men alla tre kan också komma i konflikt med varandra. Enligt författarna är nationens förmåga att balansera mellan dessa tre aspekter det som utmärker en fungerande demokrati. Om det blir obalans i form av att folkviljan inte syns genom konkreta handlingar, riskerar demokratin sin legitimitet. Författarna identifierar, enligt dem oroande många, hot mot demokratin. Ett av hoten är en följd av globaliseringen: att kombinera flernivåstyre som EU och andra överstatliga samarbeten med folkligt inflytande, under konkurrens av bland annat marknaden leder till att demokratins beslutsfär minskar (Barrling & Holmberg 2018, ss. 14 - 17).

3.1 Postdemokrati i Sverige

En av hypoteserna i Werners bok är att postdemokrati är sammanflätat med den nyliberala politikens intåg även i Sverige, där flertalet ekonomiska lagar ändrats som arvsskatt, förmögenhetsskatt och jobbskatteavdrag samt att RUT och ROT infördes. Werner beskriver Almedalsveckan på Gotland som ett exempel på hur eliten samlas kring makten och knyter starka band sinsemellan och hur näringslivet ökat sitt deltagande. Över åren har boendekostnaderna och markhyran under Almedalsveckan blivit så kostsamma att redan den faktorn skapar trösklar för jämlikt deltagande (Werner 2018 ss. 12 - 17). Olof Palme uppmärksammades för sitt tal sommaren 1968 i Almedalen. Ett år med stora världshändelser och ett tal som även handlade om Vietnamkriget och de svartas revolt i USA (Almedalen 2018). Almedalen betraktades länge som platsen för socialdemokratin med Olof Palme i spetsen, därav

uttrycket ”Palmedalen,” men arenan har med åren växt till en plats för nyliberala krafter (Werner 2018 s. 13).

Werner menar att demokratibegreppet förutsätter en livlig diskussion, där motsatta åsikter kommer till tals och olika slags intressen representeras. Konflikterna är dock osynliga och politiken representerar ett samhällsskikt som i stort är överens. Här hänvisar Werner till Mouffes begrepp agonism och ”att det politiska är möjligheten till agonism”. Med Almedalens mingel som exempel beskriver Werner en ny grupp i samhället som skapar en elit, en meritokrati bestående av cirka tio procent av befolkningen. Utbildningsnivån och samhällspositioner ses som förtjänster av personliga ansträngningar eller ”smartness” vilket skapar sympati för de likasinnade. Meritokrati agerar utefter att misslyckande i livet inte är strukturella utan personliga – och ofta är svaret mer konkurrens, mer utbildning samt tidigare betyg i skolan. Enligt Werner skapar denna meritokrati ett nytt samhällsproblem- att de likasinnade och välanpassade gör framsteg, vilket leder till att verklig demokrati förhindras. Dock är inte det postdemokratiska tillståndet ännu en hegemoni och inga snabba lösningar bör ta plats, eftersom själva idén om snabba lösningar är en del av problemet. Svaret är snarare att demokratins gränser måste förhandlas fram (Werner 2018, ss. 30 - 33, 149).

Det som förenar dessa publikationer är att de beskriver att den demokratiska dialogen i Sverige har förändrats genom att den folkliga påverkan minskat när andra aktörer fått ökad makt.

4 Teori

Först presenteras Crouchs resonemang kring de tre främsta aktörerna i en postdemokrati. Därefter studeras på vilket sätt Mouffe använder begreppet postdemokrati i sin senaste bok från 2019.

4.1 Colin Crouch

Colin Crouch använder begreppet postdemokrati som en beskrivning över hur demokratiprocesser har förändrats i den postmoderna världen. Denna förändring kan framförallt studeras inom tre områden, tre aktörer vars maktförhållanden sinsemellan ändrats: företagen, politiken samt medborgare. Sammanfattningsvis menar Crouch att makten i ökande grad hamnar i händerna på eliten, genom att individer med ekonomiskt och/eller socialt kapital har företräde till den diskussion som tidigare genomfördes via representanter. Framför allt anses att företagen har detta företräde till maktens korridorer. Vår demokrati ses dock fortfarande som välfungerande eftersom valdeltagandet är högt och yttrandefriheten fungerar. Nedan mer specifikt om dessa tre aktörer.

4.1.1 Det globala företaget

Crouch beskriver företag inte bara som organisationer utan även som maktcentrum, där ledningen har betydande makt och inflytande, som också kan användas politiskt. Han använder tre olika benämningar gällande företag som agerar över nationsgränser: transnationella, multinationella och globala. Alla dessa kallas för fantomföretag av framför allt två skäl; att de oftare erbjuder tjänster än produkter samt att ägandet består av flyktigt aktieäggande som tränger undan annan, mer långsiktig, kapitalism. De är postindustriella företag försöker bryta tidigare avtal och komma åt statens och välfärdssamhällets tjänster för att skapa en ny marknad. Välfärdsstaternas privatisering har visat sig vara lönsamt för företag och erbjudanden handlar om tjänster istället för varor, tjänster som är svåra att politisera när de en gång privatiserats. De företag som klarat av en global konkurrens är starka nog att visa styrka även mot staten. Företagssektorn har efter den keynesianska eran blivit lyssnad på när de uttalat hot om att flytta verksamheter utanför nationen. Postdemokratiska företag har stor förmåga att förhandla, är hårda, de visar styrka mot staten och ställer krav på minskade skatter och utgifter. Ännu ett område där företag visar på ökad makt är forskningen. Tidigare gick donationer till stiftelser

som står fria från företagen, numera är det allt vanligare med sponsring dvs. direktfinansiering även av forskningsprojekt (Crouch 2011, ss. 43-49, 54-57, 62, 97-101).

4.1.2 Det postdemokratiska partiet

Det postdemokratiska partiet kännetecknas av närheten till näringslivet, lobbyism och rådgivare och effekten av det är att partiet fjärrar sig från kontakten med sina medlemmar. Postdemokrati beskrivs som en följd av en maktkoncentration hos de multinationella företagen, vilka kan utöva politiskt inflytande utanför den demokratiska processen. Crouch använder idealtypen koncentriska cirklar som en bild av en fungerande representativ demokrati, där dialogen flyter fram och tillbaka mellan medborgare, deras representanter och politikens elit. I en postdemokrati har dessa cirklar töjts till en *ellips* som beskriver en partiledning som sträcker ut sig bortom partiet - mot expertis, lobbyism och rådgivning. Maktcentra finns alltså både innanför och utanför partiet. Detta växelspel mellan olika aktörer gör att demokratin i organisationen fjärrar sig från medlemmarnas och medborgarnas deltagande och engagemang. Istället för ideologiska och politiskt passionerade diskussioner ämnas tid till opinionsundersökningar och personfixering av partiledare. (Crouch 2011, ss., 79–86).

4.1.3 Medborgarskapets kommersialisering

Medborgarrörelsen har, genom fackföreningarna och partimedlemskap, tappat medlemmar på grund av att det politiska klassengagemanget har försvunnit allt mer. Arbetare är inte längre en tydlig grupp, både för att massproduktionen minskat eller flyttat till andra länder, och att anställningarna numera är flexibla och därmed osäkra. Klassindelningen har försvunnit och är enligt Crouch ett symptom på postdemokrati. Däremot växer klassamhället för att fördelningen av politisk makt och ekonomisk ställning hänger samman. Medelklassen är möjlig att manipulera, eftersom den inte har en tydlig identitet. Politiken är mer ”till salu” i ett postdemokratiskt samhälle genom att engagemanget handlar om att svara upp på opinionsundersökningar och populära sakfrågor. samtidigt det har en passiviserande effekt av medborgarnas deltagande vilket skapat en destruktiv spiral (Crouch 2011, ss. 62-72, 87).

Tidigare skulle medborgarskapets rättigheter fredas från privata vinstintressen, idag har medborgarna blivit kunder när kapitalismen har tagit sig in i den privata livssfären: skola, vård och omsorg. Två slags grundbegrepp kan sägas bana väg för de kommersiella principerna istället för mänskliga: *förvanskning* och *residualisering*. När marknaden börjar använda fel indikatorer och mäta dem, skapar det en tolkning som inte fångar den egentliga kvalitén. Denna *förvanskning* kan sedan användas till försvar för nya slags tjänster, ny marknad. När det väl skapats privata alternativ av företag som aktivt väljer sina kunder, blir de tjänster som staten/kommunen har kvar att erbjuda av sämre kvalitet eftersom de kunder som är kvar inte är resursstarka, detta kallas för *residualisering*. Staten blir kvar med den delen av verksamheten som är mest resurskrävande (Crouch 2011, ss. 94-99).

4.2 Chantal Mouffe

4.2.1 Den demokratiska paradoxen

Statsvetaren Chantal Mouffe har under flera decennier skrivit om demokrati och politikens villkor. Ur ett stort urval av hennes teorier och begrepp används skillnaden mellan "det politiska" och "politik" i denna uppsats, främst genom hur författaren själv summerar sina tidigare teorier i sin senaste bok "Till vänsterpopulismens försvar" från 2019. Mouffe förklarar sin syn på begreppet postdemokrati genom att framhålla grunden i den liberala demokratins uppdelning i två paradoxala traditioner: en liberal linje där frågor om maktfördelning, rättsstat och individuell frihet dominerar, samt en linje av demokratisk tradition där jämlikhet och folksuveränitet är dess viktigaste fråga.

Genom termer om "politik" och "det politiska" gör Mouffe en distinktion mellan politikens praktik och det politiska som bär meningen av politikens framtid. I sin bok "Om det politiska" (2008) argumenterar Mouffe för en demokrati bortom den liberala demokratins hegemoni. För att bevara en politisk passion behöver den rationella konsensusen överges och en grundläggande motsättning mellan olika alternativ tillåtas. Mouffe menar att en levande diskussion mellan olika ideologier vitaliserar demokratin. Demokratins uppgift är därför att uppmuntra konflikter på ett sätt där fiender dvs. vi-och-dem motsättningar omvandlas till en dialog mellan respekterade motståndare, från antagonism till agonism (Mouffe 2008, s. 27). Men i sin nyaste bok har Mouffe tonat ner idén om att modernisera den gamla demokratiska repertoaren. Enligt henne har socialdemokratin accepterat finanskapitalets villkor och rört sig mera mot

mittenpolitik och konsensus. Därför efterlyses populistiska budskap som har sina rötter i vänsterrörelsen (Mouffe, 2019:26ff).

4.2.2. Mouffes postdemokrati

Sammanfattningsvis tolkas Mouffes resonemang som att agonistiska konflikter och konfrontationer har minskat i takt med att den ekonomiska liberalismen har trängt undan den politiska liberalismen.

”Den *ekonomiska* liberalismen med dess betoning på fria marknader har blivit mer framträdande, parallellt med att många aspekter av den *politiska* liberalismen har trängts tillbaka eller rent av eliminerats. Det är detta jag menar med “postdemokrati”. (Mouffe 2019, s. 30).

Denna uppsats tar fasta på att Mouffes beskrivning av postdemokrati som frånvaron av en politisk diskussion i allmänhet, och diskussion om jämlikhet i synnerhet.

5 Metod och material

Forskningsstrategin som används för denna studie är fallstudie. Enligt författarna till metodböcker är fördelen med en fallstudie att kunna koncentrera sig och fördjupa sig i ett fall, som av någon anledning ter sig intressant för frågeställningen. “Syftet är att belysa det generella genom att titta på det specifika” (Denscombe 2018, s. 85). I detta fall huruvida postdemokratiska processer påverkar politiken i det svenska samhället specifikt inom spelpolitiken. Designen anses vara fördelaktig när målet är att få fram största möjliga mängd kunskap över ett fenomen som aktiverat många aktörer och grundmekanismer. Denscombe menar att en fallstudie ger möjligheten att belysa det komplexa i en händelsekedja, till exempel hur olika delar påverkar varandra (Denscombe 2018, s. 87).

5.1 Innehållsanalys

För att genomföra en kvalitativ innehållsanalys av materialet används inledningsvis Crouchs teorier för att identifiera viktiga kännetecken utifrån problemställningen, vilket utgör ett underlag för en teoristyrd tematisk analys.

Problemställningen lyder

- Kan etableringen av den nya spellagen i Sverige ses som ett exempel på ökade postdemokratiska processer? På vilket sätt är det möjligt att synliggöra postdemokratis utbredning i införandet av ny spelpolitik?

Förändringar enligt postdemokratiska processer kommer att kategoriseras genom tre begrepp som Crouch använder i sin beskrivning av postdemokrati: det globala företaget, det postdemokratiska partiet och medborgarskapets kommersialisering (Crouch 2011). Först delades innehållet efter de tre begreppen. Därefter uppstod teman som styrde analysens fokus till att undersöka resultatet genom Mouffes teorier om “politik” och “det politiska” i betydelsen av demokratins grundläggande distinktion, liberal eller egalitär. Var i materialet gestaltas en sådan distinktion?

Analysprocessen påbörjades med en återblick på de dokument som hittats för att få en helhetsbild av det insamlade materialet, allt är dokument tillgängliga via internet eller dagspress. De dokument vars innehåll var tydligt utanför problemformuleringen sållades bort. De bedömdes inte vara relevanta, till exempel ämnen kring hur behandling för spelmissbruk fungerar och berättelser från anställda inom spelbolagen. Aspekter som penningtvätt och

läggmatcher hamnade alltmer i bakgrunden, eftersom det fanns en konsensus kring det, medan diskussionen om konsekvenserna för spelkonsumenterna framträdde som alltmer intressant och konfliktfyllt. De ordinära demokratiska processerna som fungerat enligt praxis kunde läggas åt sidan, medan händelser som kunde tyda på postdemokrati undersöktes närmare. Kvarvarande dokument blev underlaget för analys, citaten som används representerar de teman som finns.

5.2 Informationsorienterat urval

Enligt Bent Flyvbjerg kan ett informationsorienterat urval användas när nyttan av ett enskilt fall ska maximeras. Fallet väljs på grund av förväntningar kring att något är intressant och avvikande, som ett extrem-, kritiskt eller paradigmiskt fall (Flyvbjerg 2003, ss. 193–194).

I fallstudier ligger intresset både i kontext och enhet, undersökningen kan ha en deskriptiv ansats där fokus ligger på beskrivandet eller en kritisk ansats där händelserna synas kritiskt: båda är aktuella i denna undersökning.

Eftersom syftet med uppsatsen är undersöka detaljer i huruvida postdemokratiska processer går att hitta i den svenska spelpolitiken, söks ökad kunskap utan att exakt veta varken om den finns eller var den går att hitta. Därför bedöms fallstudien vara mer relevant strategi än till exempel en surveyundersökning bland politiker, företagare och medborgare där en mer klar hypotes skulle prövas.

Vad gäller datainsamling begränsas detta till dokument som går att finna via internet hos staten och dess myndigheter, spelbolagens och deras organisationers hemsidor, riksorganisationen spelberoendes hemsidor, aktuell forskning samt medias rapportering via artiklar hos dagspressen.

5.3 Reliabilitet och Validitet

Bent Flyvbjerg skrev 2003 om fallstudiens reliabilitet och validitet och om den konventionella synen på denna forskningsstrategi. Det finns vanligt förekommande missförstånd om att fallstudier är mindre värdefulla än en allmän teoretisk kunskap och har bias genom att forskaren vill bekräfta sin förutfattade mening. Flyvbjerg menar att det ofta är tvärtom och förutbestämda idéer förkastas eftersom det är del i en inlärningsprocess. En av flera fördelar med fallstudiedesign, är att själva fenomenologin av inlärningsprocessen som forskaren genomgår, i sig är värdefull information och ett villkor för nya insikter. Mångfalden och rikedomen i ett

fall ur verkligheten ska inte förenklas och reduceras till ett standardfall eller begränsas till att den måste generera eller pröva hypoteser. Sammanfattningen kan istället att svara på frågan ”vad är detta ett fall av?” och relatera till en bred helhet (Flyvbjerg, 2003).

5.4 Datainsamling

Studiens huvudsakliga källor är skriftliga dokument från regering, riksdag och statens myndigheter, spelbolagens och deras riksorganisationers hemsidor, spelberoendes riksorganisationens dokument, nyhetsartiklar i dagspressen, sökningar på aktuell forskning. De flesta dokument har publicerats på internet. Från början var det sökorden “nya spellagen” hos riksdag och regering som genererade både gamla och nya utredningar, motioner, lagförslag, svar från remissinstanser och pressmeddelanden. Senare användes sökorden “Svenska Spel”, “spelbolag”, “spellicenser” “spelmissbruk”, “spelberoende”, “spelforskning”, vilka även ledde till vidare information om meningsskiljaktigheter mellan dessa aktörer. Det som eftersöktes var dokument som debatterade den nya lagen, dess införande och konsekvenser.

Genom en kvalitativ explorativ och kritisk fallstudie som forskningsstrategi studeras händelser kring det samspel som svenska staten och spelbolag har haft under perioden 2017–2020, samt på vilket sätt medborgare/spelkonsumenterna kommit till tals i detta sammanhang. En bit in i undersökningen visade sig dock vara viktigt att studera vissa dokument ända sedan förra spelutredningen 2008. Detta utgör den empiri som analyseras via teorier av Crouch och Mouffe gällande postdemokratiska och demokratiska processer.

5.5 Kritik

Hos både Crouch och Mouffe saknas tydliga redovisningar över vilken metodik som använts för att dra slutsatserna kring begreppet postdemokrati. På baksidan av Crouch “Postdemokrati” står det att han undersöker demokratins hälsotillstånd, men inte med vilken metodik. Själv skriver han att boken är “resultat över en längre tids bekymrade funderingar” (Crouch 2011 s.11). I inledningen av sin senaste bok “Till vänsterpopulismens försvar” redovisar Mouffe sitt samarbete med Laclau i deras berömda arbete “Hegemonin och den socialistiska strategin” från 1985, och berör även vad som var deras analysmetoder. Mouffe avser i sin nya bok undersöka etablissemangsfientliga rörelser och det populistiska ögonblicket, och erkänner att texten är en politisk intervention som kan ses som partisk (Mouffe 2019, ss.16, 21). Med detta sagt är

texterna intressanta i sitt resonemang om hur demokratin håller på att förändras, vilka aktörer som bidrar till det och på vilka grunder som demokratin återigen kan vitaliseras.

I denna studien har teorier om postdemokrati både funnits med i sökandet av data samt i analyserandet av detsamma, vilket kan utgöra en risk för att ”en finner det en söker”. Eftersom det enligt Jeff Werners forskning finns postdemokrati i svensk politik, kunde studien fokusera sökandet på om liknande processer var aktuella även i spelpolitik och därför aktivt söka händelser som passar in i begreppet.

6 Resultat och analys

lyfts fram händelser som exemplifierar postdemokrati inom samspelet mellan företag och politiker, medborgare gestaltas genom kommentarer från aktörer som representerar brukarperspektiv. En konflikt inom spelforskningen diskuteras. Därefter läggs fokus på att undersöka om dessa exempel kan ses som representanter av olika grundläggande nivåer av demokrati enligt Mouffe.

6.1 Inledning

Både Crouch och Mouffe tar i sin samhällsanalys avstamp i beskrivningen av den nyliberala agendan, där privatisering av statens ägodelar anses vara av godo och marknadskrafter anses vara en bättre värd för verksamheter än en stelbent och protektionistisk stat. Detta kan också sägas om den processen som föregått införandet av den nya spellagen, staten har beskrivits som gammaldags och spelbolagen som moderna.

6.2 Spelbolagen tar strid

Utgångsläget var ett en tidigare spelutredning från 2008 hade föreslagit fortsatt monopol gällande casinospel på nätet, för att skydda konsumenterna från spelberoende. Det som möjliggjorde statligt monopol var att EG och EU *inte* motsätter sig, varken då eller nu, nationell politik kring spel (Europeiska Kommissionen 2017). Fortfarande 2008 skulle monopolet gälla så att bara en aktör fick leverera de spel som innebär störst risker för spelare.

De ur spelberoendesynpunkt mest problematiska spelen (spelautomater, casinon och interaktiva spel på Internet, såsom Internet-poker, Internet-bingo och skraplotter på Internet) ska endast få anordnas av AB Svenska Spel (Spelutredningen 2008).

Spelbolagen utmanade dock det svenska monopolet och förbigick lagstiftningen. Genom så kallade offshorebolag nåddes svenska konsumenter via internet, och marknadsföringen kunde ske via utlandsbaserade svenska TV-kanaler. En växande konsensus ansåg att en ny utredning måste ta plats. Statens protektionistiska spelpolitik började benämnas som omodern och ineffektiv. BoS, Branschorganisationen för Onlinespel publicerade 2014 en egen sammanställning av forskning och rapporter ”8 myter om onlinespel och utländska onlinebolag”, för att påtala att problem egentligen var myter, samt att om det fanns problem

skulle lösningen vara att öppna upp den svenska marknaden. Dessa 8 myter ansågs vara att utländska onlinebolag: 1. inte betalar skatt, 2. främjar penningtvätt 3. leder till ökat spelberoende 4. tar inte ansvar för sina kunder 5. har mest aggressiv marknadsföring. Vidare att 6. onlinespelande är isolerande och asociala 7. det är lättare att bli lurad av utländska onlinebolag samt att 8. livebetting leder till uppgjorda matcher.

Vi har tagit fasta på några av de mest förekommande påståendena som hörts så många gånger, i media såväl som i den politiska debatten, att vi väljer att kalla dem för myter. Dem har vi belyst med väldokumenterade fakta utifrån forskningsresultat, offentlig statistik, lagstiftning och branschöverenskommelser. Vår förhoppning är att vi på detta sätt kan bidra till att den fortsatta debatten, inte minst om kommande politiska vägval, utgår mer ifrån faktiska förhållanden än – myter (Branschföreningen för onlinespel BoS 2014).

Spelbranschen fortsatte att framhålla att en licensierad spelmarknad skulle ge staten ökad kontroll och skatteinkomster, och dessutom inte innebära ökade hälsorisker för konsumenten. De framhöll sina tolkningar av statistik mer korrekta genom att benämna andra tolkningar som myter. Gustaf Hoffstedt, en moderat riksdagsman från Gotland skrev 2014 motionen om ”Spellicenser på internet”, där han förordade licenser på online spel och skriver att världsledande bolag annars lämnar landet.

Det monopol som har kommit till för att skydda spelarna från risker existerar i dag enbart på pappret. Därför är det naturligt att byta detta mot ett licenssystem där fler aktörer kan söka licens i Sverige. De bolag som uppfyller av riksdagen högt ställda krav ska efter ansökan kunna ges licens att verka i Sverige[...]Det är lätt att inse att en näringspolitik som tvingar världsledande svenska bolag att lämna landet knappast kan betraktas som lyckad. När bolagen och själva spelandet flyttar utomlands förlorar också Sverige betydande skatteintäkter (Motion 2014/15:2571).

Crouch anser att företagen är den främsta institutionen i en postdemokrati. Spelbolagen passar in i hans beskrivning av dessa företag, dels för att produkten är snarare tjänster än varor och dels för att ägandet agerar kortsiktigt, men framför allt för att spelbolagen visar på styrka mot staten. Spelbolagen stärkte sin maktposition genom hot om att lämna landet och att statens skatteinkomster skulle minska. Enligt Crouch försvagar liknande hot från postdemokratiska företag självaste demokratin på ett subtilt sätt.

6.3 Politiker och lobbyism

Politikens närhet till näringslivet ses enligt Crouch som ett tecken på postdemokrati, något vi kan se i fallet med riksdagsledamoten ovan, Gustaf Hoffstedt (M), som satt i riksdagen 2010-10-04 - 2015-01-18. Han var den ledamoten som motionerade om en ny spellag och var redan vid detta tillfälle anställd inom branschföreningen för onlinespel. Idag är Hoffstedt ordförande i BoS, Branschorganisationen för Spelbolag, ett uppdrag han började januari 2015 vilket var samma månad han slutade i riksdagen

Till helagotland.se säger Hoffstedt att han efter 15 år som politiker vill pröva den vanliga arbetsmarknaden. Enligt föreningen blir Hoffstedts huvuduppgift ”att aktivt bidra till en hållbar omreglering av den svenska spelmarknaden”, en omreglering som den förra regeringen öppnade för.

Hoffstedt känner, genom sitt arbete i riksdagen, till alla som kan ha inflytande på framtida beslut om marknaden (Svenska Dagbladet 2014).

Det postdemokratiska politiska partiet påverkas enligt Crouch i hög grad av närheten till näringslivet, lobbyister och experter kommer inte bara till tals, utan finns med i ”gänget” som i fallet Hoffstedt. Relationerna dem emellan överlappar olika samhällspositioner. Idealtypen ellips beskriver hur närheten till den politiska makten finns hos företagen och dess expertis, maktcentra finns både innanför och utanför organisationen medan medborgarna i mitten av ellipsen kommer längre ifrån. Anitra Steen, dåvarande styrelseordförande i AB Svenska Spel, påstod att just lobbyism låg både bakom hennes avgång och det blivande lagförslaget. Hon meddelade sin avgång i april 2016 och enligt Dagens Industri hånades hon av branschen eftersom Steens linje om en protektionistisk politik ansågs vara tekniskt omöjlig.

Svenska Spels avgående ordförande Anitra Steen säger att hon omöjligt kunde fortsätta på posten eftersom hon motsätter sig regeringens spelpolitik, skriver Dagens Industri. Hon anser bland annat att spelmarknaden inte ska öppnas för konkurrens med privata vinstintressen som drivkraft (Grundberg Wolodarski 2016).

Steen säger att konkurrens och vinstintresse inte ska vara det som driver fram en ny spelpolitik och anser alltså andra drivkrafter mer relevanta. När en hegemoni dominerar, känns dess värderingar som självklarheter och sunt förnuft (och försvaras även av de som förlorar på det). Några sådana begrepp i en nyliberal hegemoni är ”konkurrens och privatisering” som laddats med positiv betydelse av modernitet och flexibilitet medan ”protektionistisk politik” och statligt ägande laddats med en negativ betydelse av stelbenhet. När Steen kritiserar konkurrens och

privatisering som drivkraft, riskerar hon att avfärdas som omodern, både av spelbranschen och partikamrater. Sverige är ett av de länder som genomfört långtgående privatiseringar av offentlig verksamhet, varpå ännu en privatisering kan upplevas som det ”nya normala”.

6.4 Forskning

Representanter för spelforskningen anklagar en del forskarkollegor för att spela i händerna på spelbolagen. De anklagade forskare står bakom en så kallad Reno-modell (där spelare får uppgifter om självavstängning men fortfarande levereras en positiv bild av själva spelandet). Kritiken handlar om att ansvaret läggs på en enskild individ och inte på företagen eller politikerna. Rubriken i artikeln lyder “Storgräl bland forskare” där den ena sidan av forskargruppen anklagas för att fått betalt av spelbolagen, medan den andra av forskare förnekar all sådan inblandning. Istället anklagar de motståndarsidan för att vara gammaldags förnekare av samhällsutvecklingen.

Reno-modellen togs fram i samarbete med spelbolagens intresseorganisationer och författarna och granskningens författare sammanställer också alla de gånger som Reno-modellens författare har fått betalt av diverse spelbolag som talare eller rapportförfattare. Mellan raderna framställs Reno-modellen och deras författare som korrupta forskare som går spelbolagens ärenden (Spelforskning 2017c).

Enligt dessa påståenden kan den ekonomiska styrningen från resursstarka bolag påverka resultat inom spelforskningen. Om dessa forskningsresultat sedan använts för lobbyism kan det ses som ett exempel på postdemokrati där företagsintressen dominerar. I remissrundan inför lagförslaget avstyrker Folkhälsomyndigheten utredningens förslag kring hur forskningsmedel ska delas ut:

Folkhälsomyndigheten avstyrker att spelmarknadsrådet ska ha rollen att tilldela medel för forskning om spelreglering utan att den uppgiften bör hanteras inom ramen för de statliga myndigheter som har uppdrag att stödja forskning, som Forte (Remissvaren Folkhälsoinstitutet SOU 2017:30).

Ovanstående citat speglar hur viktig frågan om vilka aktörer som fördelar medel till forskningen är. Enligt texten om ”storgräl inom spelforskningen” kan en del av forskningsresultaten användas av spelbolagen i syfte att utveckla sin vinstdrivande verksamhet.

En av artikelförfattarna till texten om storgräl bland forskarna, Per Binde, har gått igenom den forskning som finns på området och slutsatserna brukar vara ungefär desamma oavsett om forskningen har gjorts med enkäter eller med djupintervjuer: väldigt få påverkas av reklam, men

de som gör det har i högre grad spelproblem. I allmänhet visar forskningen att personer med spelproblem uppger att spelreklamen har fått dem att spela mer än de har tänkt, eller att spelreklamen har varit utlösande för återfall. Det finns också mycket som tyder på att personer med spelproblem i högre grad lägger märke till spelreklamen än andra (Binde Romild 2019). Både i frågan att forskningresultat kan användas i företagets intresse och att reklam ökar företagets vinster är det spelkonsumenten som kommer till skada.

6.5 Representanter för medborgarna

Myndigheter och föreningar som representerar spelare har fördjupat resonemanget om vikten av konsumentskydd. Studien har tittat närmare på de remissvar som var nära konsumenten: intresseorganisationer, beroendeforskning, Socialstyrelsen, Konsumentverket, SKL Sveriges Kommuner och Landsting. Folkhälsomyndigheten avstyrker delar av lagförslaget nämligen att kasinospel online ska vara tillåtet:

Folkhälsomyndigheten avstyrker i likhet med tidigare remissyttrande att kasinospel online ska vara tillåtet i den svenska spelregleringen med undantag för kortspel online i turneringsform (poker) (dnr 4595/2014-1.1.3). Denna typ av spelande är förknippat med betydligt högre andel personer med spelproblem än de flesta andra sätt att spela om pengar och är spel med hög riskpotential. Av de som spelar på spel med hög riskpotential har 21 procent problemspelande och 20 procent viss risk. Spel på dessa spelformer ökar även risken att utveckla spelproblem. Förslaget innebär därför en risk för ökade negativa hälsomässiga, ekonomiska och sociala konsekvenser för såväl individer som för samhället i stort (Folkhälsoinstitutets remissvar SOU 2017:30).

Spelberoendes riksförbund vill förbjuda nätcasinon helt:

Vi anser att marknadsföringen framförallt på röda spel borde förbjudas och det skall råda måttfullhet när det gäller övrig spelreklam i media [...] Vi anser att nätcasino skall förbjudas. 90 % av våra klienter som besöker oss idag har problem med nätcasino (Spelberoendes riksförbund remissvar SOU 2017:30).

Stödlinjen, som är den institution som ger första hjälpen vid spelberoende och drivs av Socialdepartementet, skriver att det kan vara svårt för spelkonsumenten att både ha insikt i sitt problem och begränsa negativa konsekvenser när hen förlorat pengar:

När problematiskt spelbeteende uppstår, är det en utmaning för individen att själv ta ansvar för sitt beteende och sätta stopp för det, så att negativa konsekvenser undviks. En särskild utmaning för personer med problematiskt spelbeteende är den alltid

närvarande möjligheten att vinna pengar – och att vinna tillbaka pengar som tidigare förlorats, s k chasing losses.

Av dessa skäl behöver externa aktörer – som folkhälsoinformatörer, stöd- och behandlingsinstanser, och även spelbolagen själva – vidta åtgärder för att bistå personer med problematiskt spelbeteende med att dels inse sitt problem, dels begränsa dess skadeverkningar.[...] Det är ett stort positivt steg att spelbolagen åläggs en omsorgsplikt, som är tänkt att likna omsorgsplikten på en krog som serverar alkohol. En utmaning är dock att se till att omsorgsplikten följs konsekvent (Stödlinjens remissvar SOU 2017:30).

Dessa remissvar beskriver en komplex situation för spelkonsumenterna. De utsätts för spel som är konstruerade för att skapa beroende, reklamen triggat beteendet. Det individuella ansvaret är stort: att reflektera över sitt beteende, inte börja jaga förluster, erkänna stödbehovet och ta mått och steg för att stoppa spelandet. Därför behöver även spelbolagen bidra med en omsorgsplikt, stödlinjen ser det som en utmaning att kontrollera spelbolagens insatser i frågan. Det är Spelinspektionen som kan både kontrollera och sanktionera bolagen, statskontoret beskriver just den möjligheten som den stora skillnaden med den nya lagen vad gäller konsumentskydd. Men de överklagan som spelbolagen påbörjat visar att det blir en strid om tolkningsföreträdet i frågan.

6.6 Statsägda spelbolag

Även den statsägda Svenska Spel sveptes med konkurrensen genom att erbjuda casino och vadhållning via nätet och göra reklam för sin verksamhet. Debatt i Dagens industri 2019-04-07 pekar på att Svenska Spel annonserar mest.

Civilminister Ardalan Shekarabi (S) kräver att vi i spelbranschen radikalt minskar volymen spelreklam samtidigt som Dagens industri (3/4) rapporterar att inget spelbolag ökar sina reklaminvesteringar så mycket som statligt ägda Svenska Spel. Sanningen är att om alla spelbolag skulle lägga sig på regeringens nivå av reklaminköp, skulle det inte finnas någon plats kvar för några radio- eller tv-program alls mellan reklaminslagen. Det är orimligt att som ministern låta sig nöjas med att samma uppmaning att minska reklamvolymen som riktats till övriga spelbolag även gälla Svenska Spel, men sedan inte ta sitt ansvar som ägare av bolaget. Resultat har blivit att 70 procent av reklamökningen kommer från statligt ägda Svenska Spel och statligt styrda ATG (Dagens Industri 2019).

Även ett statsägt aktiebolag vill ha marknadsandelar. Kan syftet vara att statens bolag anser sig vara en bättre värd för riskspelare? I en artikel i Affärsvärlden intervjuas ATG:s VD och säger sig representera en pålitlig miljö inom spel.

Vi vet ju att ungefär 70% av omsättningen på nätcasino och på sport görs av våra existerande hästspelskunder, men hos andra bolag. Det bästa vi kan göra är att erbjuda en schysst och ansvarsfull spelmiljö (Affärsvärlden 2018).

Ordföranden för Spelberoendes riksförbund, Henrik Armus, var i samma artikel kritisk mot en statlig casinoinvestering. Han menar att det inte bara är redan befintliga kunder som kommer att spela, utan att nya spelare introduceras till nätcasino.

Svenska Spel och ATG kanske är bättre på att lokalisera problemspelare och att stänga av dem. Men då har man redan fått smak på nätcasino och går vidare till ett annat bolag. (ibid).

Svenska Spel har kritiserats för att ha utnyttjat sitt kundregister för att locka vanliga turspelare till nätcasino (Affärsvärlden 2018). Enligt Armus innebär den nya lagen en risk att normalisera spelandet med nätcasino. Spelomsorgen gäller bara de licensierade företagen, fortfarande behöver nationen förhålla sig till de kvarvarande offshore spelbolag. Målsättningen har varit att kanalisera 80–90% av spelbolagen till den svenska reglerade marknaden. Fortfarande är dock offshorebolagens erbjudanden en googling bort, ”svenska casinon utan licens”.

6.7 Förvanskning och residualisering

En huvudanledning till en ny spellag antogs var att de av staten licensierade bolagen ska ombesörja spelarnas hälsa på ett bättre sätt än den tidigare oreglerade marknaden. Crouch begrepp *förvanskning* betyder att de indikatorer som används för att mäta effekten av den förslagna åtgärden, inte mäter den egentliga effekten. Något annat används som måttstock för att bevisa ett stort behov av en ny insats, i detta fall spelmarknadens avreglering. Denna studie påstår inte att förvanskning har skett, men ställer frågor kring den möjligheten.

Statskontoret skriver att offshorebolagen, som till största delen var stationerade i Malta, redan omfattades av lagar kring att ge kredit, bonusar mm. och att den största skillnaden nu är att svenska staten kan se till att de följer lagen. Men kan staten det?

Men många av spellagens krav är redan funnits i både svensk och maltesisk spelreglering. Den nya spellagen innebär därmed inte en dramatisk skillnad för spelföretagen i kraven på konsumentskydd och spelansvar. Däremot är det svårt att avgöra hur spelföretagen utan tillstånd i Sverige har arbetat med konsumentskydd och spelansvar i praktiken. Svenska myndigheter har haft begränsad möjlighet att

kontrollera dessa spelföretag. Den viktigaste skillnaden efter omregleringen är därför inte nödvändigtvis lagens krav, utan snarare att den svenska staten nu kan kontrollera spelföretagens konsumentskydd och spelansvar genom tillsyn (Statskontoret 2019).

Efter tillsyn av statliga Spelinspektionen har 25 licensierade spelbolag krav på åtgärder, 21 av dessa ärenden har överklagats och var ännu kvar i den processen februari 2020 vilket innebär att regelverket fortfarande inte prövats klart (Lindberg 2020). Därmed är det svårt att utvärdera om eller i vilken grad den statliga kontrollen fungerar. Om inte, kan det tyda på en förvanskning av den rapporterade effekt en ny lag skulle tillföra.

En annan fråga kring möjlig förvanskning kan ställas kring vad antalet självavstängningar från spel betyder. Dessa var till antalet 35 000 maj 2019 och ökar ständigt (Spelinspektionen 2019). Om antalet anmälningar på spelpaus.se används som ett mått för ökat spelomsorg, är resultatet tillfredsställande eftersom det är en tjänst som många bolag erbjuder. Men mäter det en minskning av spelandet?

Det mest oroväckande inslaget är att förslaget så tydligt betonar att det är spelbolaget själv som ska avgöra hur ett varningsmeddelande till en person med riskspelande ska utformas. Här finns en intressekonflikt mellan beroenderisken hos individen och bolagets önskan om vinstmaximering, och det är därför otillräckligt att det är bolaget självt som ska utforma varningsmeddelandet till en person som spelar för mycket (Remissvar Medicinska fakulteten vid Lunds Universitet SOU 2017:30).

Remissvaret uttrycker att när spelomsorgen ska levereras av en aktör vars drivkraft är ekonomisk, finns det skäl till oro. Ett bolag som heter Casinon utan svensk licens skriver att spelpaus på många sätt inte fungerar, och erbjuder själva möjlighet att spela trots en sådan paus. Deras själva affärsidé är att ångra en självanmäld spelpaus (Casinon utan svensk licens 2020). I de fall där spelomsorgen inte fungerar trots att spelandet har allvarliga negativa konsekvenser, handlar det om spelmissbruk. Gustaf Hoffstedt, då moderat riksdagsledamot, idag ordförande för spelbolagens riksorganisation, uttryckte önskan om att spelmissbruk ge rättighet till behandling:

Det är djupt otillfredsställande att spelmissbrukare idag saknar de rättigheter som andra missbrukare tillerkänts (Motion 2014/15:2571).

Hoffstedt uttalar önskan om att samhället kliver in och tar sitt ansvar för de kunder som utvecklats spelmissbruk. Crouch använder begreppen residualisering och förvanskning för att beskriva effekten av den samhällsutveckling som belastar samhällets åtaganden ytterligare. I

detta fall skulle residualisering innebära att företag (inklusive statliga spelbolag) har fått tillgång till en ny marknad och skördar frukterna av den nya lagen, medan samhället i form av kommuner och regioner blir kvar med dess negativa effekter: missbruk, beroende och psykisk ohälsa. Från och med år 2018 likställs spelmissbruk med annat missbruk. Därför ska förebyggande åtgärder och behandling erbjudas av kommuner och landsting. Enligt Socialstyrelsen förväntas antalet människor med vårdbehov öka. Enligt en rapport från Institutet för hälso- och sjukvårdsekonomi beräknas samhällskostnaden för spelberoende till 14 miljarder per år.

Spelutredningen kom fram till ett förslag för en lagförändring. Utredningen konstaterar att det inte kan garanteras att ett nytt licenssystem inte leder till ett ökat spelande. Det går inte heller att fastställa att ett licenssystem skulle leda till ett ökat problemspelande. Utredningens förslag är att spelbolagen, som får licens, får ett väsentligt ökat åtagande för att vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och minska problemspelande där så är möjligt.

6.8 Politik och det politiska, frihet och jämlikhet

Mouffe ser begreppet postdemokrati som ett uttryck för den liberala ekonomin snarare än den liberala demokratin och synar själva grunden för det demokratiska samtalet. När politiska överenskommelser sker med tydlig inblandning av företag, kan det enligt Mouffe ses som den liberala ekonomins munkavle på agonism, i uppsatsen betraktad som ett tecken på en begränsad politisk diskussion. På en nivå handlar införandet av den nya spelpolitiken om hur den hanterar en politisk verklighet och dess praktik: "vilka åtgärder känns relevanta, hur kan vi behålla företagande inom Sverige, få in skatterna, ändå skydda konsumenten?" På en annan nivå, "det politiska", kan frågorna istället handla om själva demokratin: "Hur fattas beslut? Vilka representeras? Vem blir lyssnad på?" Enligt Mouffe är ett sätt att uppnå en agonistisk diskussion vore att överge rationell konsensus och få till en politisk diskussion om jämlikhet. Om spelpolitiken återgår till att diskutera ökad jämlikhet istället för att prioritera individuell frihet kunde det bana väg för livlig debatt med tydliga alternativ och skapa engagemang hos medborgarna. När Riksföreningen för spelberoende vill diskutera ett förbud mot nätcasinon, hörsammas inte det. 90% av deras medlemmar har blivit beroende av just nätcasinon. De är de facto beroendeframkallande, för att de har konstruerats till att vara det. Spelproblem slår mot dem som redan har problem, och mot dem som är extra mottagliga. Lejonparten av företagets vinster kommer från dom som har spelproblem. Detta kunde göra underlag för en diskussion

om jämlikhet, klass, kön och etnicitet, men hamnar på ett annat plan. Bilden av den pågående diskussionen blir att striden har flera fronter och tonen är fientlig, antagonistisk.

Dåvarande civilministern Ardalan Shekarabi tillrättavisade bolagen och avvisade deras förslag på hur bolagen ska följa spelansvar (Shekarabi 2019).

De överträdelser som har skett är oacceptabla. Antalet konsumenter som stängt av sig från allt spel och direktreklam är enligt Spelinspektionen nu över 20 000. Vi har ett stort ansvar gentemot dessa människor. Trots detta har Spelinspektionen tagit emot mängder av klagomål från människor som rapporterar att de, trots att de stängt av sig, kunnat logga in på spelsidorna och fått direktreklam från spelbolagen. Myndigheten kommer att agera mot den som inte följer reglerna och regeringen följer noga arbetet. (Shekarabi 2019)

Om denna strid mellan staten och spelbolagen slutligen leder till att spelkonsumenterna verkligen skyddas, skulle det kunna stå för en stärkt stat som kämpar för att de mest utsatta medborgare inte utnyttjas av spelbranschen. Men en representant av Svenska Golfbundet ger bilden av en mer komplicerad situation:

Civilminister Ardalan Shekarabi är klämd mellan sköldarna. Den nya lagen är ju uppenbart tandlös, spelbolagen i sin tur hävdar att staten genom Svenska Spel är den största boven då Jack Vegasspelen skapat störst spelberoende – och till det kommer en mycket stark opposition inom Socialdemokraterna som vill se totalt reklamförbud och ser nya spellagen som ett "vad var det vi sade?". (Golfbundet 2019)

7 Sammanfattning

Den nyliberala samhällsutvecklingen i Sverige har lett till flera privatiseringar av statens verksamheter, så även inom spelbranschen där statens monopol är avslutat sedan införandet av den nya spellagen 1/1 2019. Crouch menar att det är Företaget som är den stora aktören i postdemokratiska processer, och i sitt samspel med politikerna förstärks banden dem emellan, medan medborgaren som en effekt av detta trycks ut. Exempelen ovan stärker en sådan beskrivning. Lobbyismen inför utredning och lagförslag gick ut på att bevisa att det är endast en avreglering som kan lösa problemen, i denna studie gällande problemområden konsumentskydd och skattefrågan (Crouch 2011).

Spelbolagens kraftfulla agerande gentemot staten har bidragit till en ny spelpolitik, de har hotat lämna landet och utmanat kritiken genom att kalla dess frågeställningar myter. Representanter inom spelforskningen uttrycker oro över att forskningen bidragit till spelbolagens verksamhet på ett sätt som är negativt för spelkonsumenten. Näringslivets närhet till politiken, det som Crouch kallar ellips, exemplifieras av Gustav Hoffstedt (M), som i sin roll som riksdagsledamot motionerade om en lagändring kring statens spelmonopol. Hoffstedt blev ordförande för Branschföreningen för onlinespel direkt efter att lagen antogs. Statskontoret skriver att regelverket kring konsumentskydd egentligen var befintlig redan innan, skillnaden med den nya spellagen beskrivs inte vara så stor, utan det är *myndigheters möjligheter att syna* bolagen som är den stora skillnaden. Dock har det visat sig att när Spelinspektionen begärt åtgärder av spelbolagen, har 21 av 25 bolag överklagat besluten och ramlagens funktion är ännu inte prövad och det återstår att se huruvida tillsynen får önskad effekt.

Resultatet kring fallstudien är inte entydigt, även om händelserna ovan kan beskrivas som postdemokratiska. Enligt Crouch samexisterar postdemokrati med demokrati men menar att vi återigen är på väg tillbaka till det fördemokratiska samhälle där kapital ger mer makt. därför är fallet komplext, speciellt kring frågorna om spelomsorg.

Verktygen för spelomsorg som lyfts fram reglerar ett redan pågående och överdrivet spel, inte förebyggande. I praktiken blir regleringen av spelet individens ansvar, inte samhällets. Enligt Werner finns det ett synsätt hos meritokratin även i Sverige att misslyckanden aldrig är strukturella utan personliga, i det perspektivet har spelmissbrukaren bara sig själv att skylla. Ansvaret har förskjutits till individer som enligt forskningen är mest sårbara för att bli påverkade av reklamen. Till detta kan tilläggas att omsorgsplikten omfattar enbart licensierade bolag inom Sverige. Anmälningarna på spelpaus ökar för varje månad, men ännu vet vi inte

exakt vad det betyder: är det de spelare som riskerar de mest negativa konsekvenser som stänger av sig, eller de som har tillräckliga resurser att vara kloka i god tid? Framtida utvärderingar får visa om lagens intentioner uppfylls och en modernisering av lagstiftningen skyddar medborgare på ett strukturellt plan.

Hoffstedt argumenterade under sin tid som riksdagsledamot även om rätten till behandling för spelmissbruk. De som drabbas av spelberoende ska numera erbjudas behandling, även förebyggande insatser är kommuners och regioners skyldighet. Spelproblem klassas som folkhälsoproblem och beräknas kosta cirka 14 miljarder per år i Sverige. Att samhället blir kvar med den mest kostsamma delen i för övrigt privatiserade verksamheter kallar Crouch för *residualisering*. I en postdemokrati har storföretag eget intresse av statens verksamheter, påverkar besluten och lämnar staten med kostnaderna, allt detta kan urskiljas i studien.

Mouffe talar om “politiken” som en politisk praktik, och om “det politiska” som handlar om demokratins grundläggande principer. I detta fall framträder den politiska praktiken tydligt: besluten fattas enligt den praxis som finns kring svenska demokratiska beslut. Men det som är intressant för denna studie är “det politiska” som lyfter en annan, mer grundläggande fråga: huruvida besluten representerar den demokratiska idén som handlar om jämlikhet och rättvisa. Mouffe gör en skillnad i den liberala demokratin och den egalitära. Forskningen visar att andelen av ökade spelproblem efter införandet av den nya spellagen hamnar mest i den redan problembelastade gruppen, där de flesta spelare har socioekonomiska problem och psykisk ohälsa. Gruppen som har de svåraste problem med spelande är också den som påverkas av den flitigt förekommande spelreklamen. Alltså riskerar den nya politiken att öka ojämlikheten i det svenska samhället. Som Werner uttrycker det: meritokratins syn på misslyckanden är att de inte handlar om strukturella fel och har inte mycket sympati över för individerna som misslyckas (Werner 2018). Individerna ses inte som tillräckligt stark, utbildad eller smart för att själv orientera sig i en förrädisk värld och skuldbeläggs både bildligt och konkret, medan spelbolagen annonserar för 7,4 miljarder och svenska staten får in nya skattepengar (Regeringskansliet 2019).

Staten visar sedan årsskiftet att de planerar fortsätta diskussionen om konsumentskydd och agerar på ett sätt som möjligen kan tolkas som kraftfullt. Regeringen har förnyat en gammal myndighet spelinspektionen och gett utökad uppdrag till ett annat. Kampen om makten om tolkningsföreträde hur lagen ska tolkas är fortfarande i full gång och ramlagens syfte kommer att tolkas i kommande domar. Hoppet verkar vara att den omfattande debatten skapar medvetenhet hos allmänheten kring att spelberoende är vanligt, och att hjälp och stöd finns

tillgängligt. Icke desto mindre är beroendeproblematik ett allvarligt hälsoproblem både för individen och anhöriga, oavsett om det gäller att inta en substans eller om det handlar ett destruktivt beteende. Det bästa som samhället kan göra för sina medborgare är att förebygga sådant lidande.

8 Diskussion

Än vet vi inte om den nya spellagen är en förbättring eller en försämring för spelkonsumenterna i Sverige, det får framtida utvärderingar utvisa. Dock kan uppsatsen visa att införandet av nya spellagen präglats av företagets kraftfulla agerande och lobbyism, avregleringen av ett statligt monopol skapar en attraktiv marknad att konkurrera om. Statligt ägande är svårt att återinföra när den en gång tagits bort, även om diskussionen är igång gällande till exempel skolan i Sverige.

Idag känner var femte medborgare i Sverige någon med spelproblem. Om det skulle visa sig att folkhälsan kring spelandet blir allt sämre och slår mot en redan utsatt grupp, kan det leda till ett folkligt missnöje som behöver uttryckas. När ett engagerat politiskt samtal kanaliseras i en uttröttad demokrati, vinner ofta högerpopulismen vilket i Sverige representeras av Sverigedemokraterna. I en debattartikel i Aftonbladet anklagar en representant för Sverigedemokraterna regeringen och (S) att ha orsakat ”denna cyniska politik” som ger vinster åt bolag och även Socialdemokraterna, från redan skuldsatta medborgare (Emilsson & Andersson 2019).

Men där högerpopulismen skyller samhällsklyftorna i Sverige på invandringen och elitismen, kan vänster istället utse den nyliberala agendan som den något förenklade förklaringen. Mouffe skriver 2019 om vänsterpopulismens möjligheter att kanalisera ett folkligt missnöje, genom ett radikalt projekt för social jämlikhet och fördjupad demokrati, bortom postdemokrati, till post-postdemokrati.

9 Litteraturförteckning

9.1 Litteratur

Barrling Hermansson, Katarina & Holmberg, Sören (red.) (2018). *Demokratins framtid*. Stockholm: Sveriges riksdag

Binde, Per, & Romild, Ulla. (2019). Self-reported negative influence of gambling advertising in a Swedish population-based sample. *Journal of Gambling Studies*, 35(2): 709-724

Crouch, Colin (2004). *Post-democracy*. Cambridge: Polity

Crouch, Colin (2011). *Postdemokrati*. Göteborg: Daidados AB.

Denscombe, Martyn (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Fjärde upplagan Lund: Studentlitteratur

Flyvbjerg, Bent (2006). "Five Misunderstandings About Case-Study Research", *Qualitative Inquiry*, vol. 12, no. 2, pp. 219-245.

Harvey, David (2005). *A brief history of neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press

Grundberg Wolodarski, Karin. 2016-04-11. *Därför hoppas Anitra Steen av*. Dagens Industri.

IHE Rapport 2020:1, IHE: Lund (2020). Hofmarcher, Thomas, Gustafsson, Anna & Persson, Ulf. (2020). *Samhällets kostnader för spelproblem i Sverige*. Institutet för Hälso - och Sjukvårdsekonomi.

Karlsson, Anna. & Håkansson, Anders. (2018). Enheten för klinisk beroendeforskning, Lund University, Psychiatry (Lund), Clinical addiction research unit, Psykiatri, L. & Lunds universitet 2018, "Gambling disorder, increased mortality, suicidality, and associated comorbidity: A longitudinal nationwide register study", *Journal of Behavioral Addictions*, vol. 7, no. 4, pp. 1091-1099.

Kumar, Krishan (2005). *From Post-Industrial to Post-Modern Society: New Theories of the Contemporary World*. 2 red. Oxford: Wiley-Blackwell.

Lindberg, Andreas (2020). *Fortfarande oklart regelverk ett år efter nya spellagen*. Dagens Nyheter 2020-02-14.

Mouffe, Chantal (2008). *Om det politiska*. Hägersten: Tankekraft förlag.

Mouffe, Chantal (2016). *Agonistik: texter om att tänka världen politiskt*. Stockholm: Atlas

Mouffe, Chantal (2019). *Till vänsterpopulismens försvar*. Hägersten: Tankekraft Förlag.

Sunnercrantz, Liv (2017). *Hegemony and the intellectual function: medialised public discourse on privatisation in Sweden 1988-1993*. Diss. Lund : Lund University, 2017

Werner, Jeff (2018). *Postdemokratisk kultur*. Halmstad: Gidlunds förlag.

9.2 Elektroniska källor

Folkhälsomyndigheten

Problem med spel om pengar - vi reder ut begreppen. (2016). Folkhälsomyndigheten
Tillgänglig på Internet: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/p/problem-med-spel-om-pengar-vi-reder-ut-begreppen/> [2019-05-01]

Spel om pengar är en folkhälsofråga. (2016). Folkhälsomyndigheten
Tillgänglig på Internet: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/s/spel-om-pengar-ar-en-folkhalsofraga/> [2019-05-01]

Spel om pengar och spelproblem i Sverige 2008/2009. Huvudresultat från SWELOGS befolkningsstudie. (2016). Folkhälsomyndigheten
Tillgänglig på Internet: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12521/R2010-23-Spel-om-pengar-o-spelproblem.pdf> [2019-05-02]

Resultat-Swelogs-2018-2019.pdf. (2019). Folkhälsomyndigheten.

Tillgänglig på Internet: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/globalassets/livsvillkor-levnadsvanor/andts/spel/swelogs/resultat-swelogs-2018-2019.pdf> [2019-06-30]

Spelprevention. (2020)
Tillgänglig på Internet:
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/spelprevention/om-spelproblem/spelreklam-och-marknadsforing/> [2020-03-13]

Lotteriinspektionen, numera Spelinspektionen

Spelinspektionen (2020). *Spelbolag med spellicens.* Tillgänglig på Internet:
<https://www.spelinspektionen.se/licensansokan/bolag-med-spellicens/> [2020-04-20]

Film om Spelpaus.se, det nationella självavstängningsregistret. (2019). Lotteriinspektionen
Tillgänglig på Internet: <https://www.youtube.com/watch?v=LHjbyqBuGQU> [2020-02-02]

Spelinspektionen (2019). *35 000 avstängda på spelpaus.* Tillgänglig på Internet:
<https://www.spelinspektionen.se/press/nyhetsarkiv/35-000-avstangda-pa-spelpaus.se/>

Rahde, Henrik (2019) *Gustaf Hoffstedt anmäler svenska spel.*
Tillgänglig på Internet: [<https://www.helagotland.se/samhalle/gustaf-hoffstedt-anmaler-svenska-spel-15440212.aspx>]
[2019-05-13]

Regeringskansliet

SFS 2018:1138. Spellagen. Stockholm: Finansdepartementet.

Sverige. Spellicensutredningen (2017). En omreglerad spelmarknad. Stockholm: Wolters Kluwer

Tillgänglig på Internet:

<http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2017/03/sou-201730/>
[2019-04-30]

Sverige. Spelutredningen (2008). En framtida spelreglering : slutbetänkande. Stockholm: Fritze

Tillgänglig på Internet: <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2008/12/sou-2008124/> [2019-04-30]

Motion 2014/15:2571 Spellicenser på Internet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/spellicenser-pa-internet_H2022571 [2019-06-12]

Remissvaren

Remissinstanserna SOU 2017:30 En omreglerad spelmarknad.

Tillgänglig på Internet: <https://www.regeringen.se/remisser/2017/04/remiss-av-sou-201730-en-omreglerad-spelmarknad/> [2019-05-02]

Folkhälsoinstitutets remissvar SOU 2017:30.

Tillgänglig på Internet:

<https://www.regeringen.se/4a3c7d/contentassets/5f3fffd55ef64fdaaff7f2e2bf6ea1db/026-folkhalsomyndigheten.pdf> [2019-05-06]

Stödlinjens remissvar SOU 2017:30.

Tillgänglig på Internet:

<https://www.regeringen.se/4a3c83/contentassets/5f3fffd55ef64fdaaff7f2e2bf6ea1db/140-stodlinjen.pdf> [2019-05-06]

Spelberoendes Riksförbund remissvar SOU 2017: 30. Tillgänglig på Internet:

<https://www.regeringen.se/4a3c82/contentassets/5f3fffd55ef64fdaaff7f2e2bf6ea1db/136-spelberoendes-riksforbund.pdf> [2019-05-06]

Andra statliga institutioner

Spelinspektionen (2020). *Spelbolag med spellicens*.

Tillgänglig på Internet:

<https://www.spelinspektionen.se/licensansokan/bolag-med-spellicens/> [2020-03-13]

Socialstyrelsen (2018). *Behandling av spelmissbruk och spelberoende*.

Tillgänglig på Internet:

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2018-12-5.pdf> [2019-06-06].

Socialstyrelsen (2017). *Nu finns nationella rekommendationer för stöd och behandling vid spelmissbruk*.

Tillgänglig på Internet:

<https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/pressrum/press/nu-finns-nationella-rekommendationer-for-stod-och-behandling-vid-spelmissbruk/> [2020-01-20]

Övrigt

Affärsvärlden 2018-12-31. *Statlig kasinoinvestering får kritik*. Tillgänglig på Internet:

<https://www.affarsvarlden.se/bors-ekonominyheter/statlig-kasinoinvestering-far-kritik-6943587> [2019-05-01]

Almedalsveckan (2018). *almedalsveckan50ar "1968-1977"*.

Tillgänglig på Internet:

<http://www.almedalsveckan50ar.se/> [2019-05-01]

Almedalsveckan 2019: *Spelberoende "hur tacklar vi ett växande folkhälsoproblem?"* (2019).

Lund: Lund University

Tillgänglig på Internet: <https://www.medicin.lu.se/event/almedalsveckan-2019-spelberoende-hur-tacklar-vi-ett-vaxande-folkhalsoproblem> [2019-12-12]

Andersson, Roger. 2019-02-07. *Spelbolagen tänjer på gränserna*.

Tillgänglig på Internet: <https://golf.se/for-klubben/bloggar-och-kronikor/politik-och-juridik/spelbolagen-tanjer-pa-granserna/> [2019-05-06]

Binde, P., Romild, U. Self-Reported Negative Influence of Gambling Advertising in a Swedish Population-Based Sample. *J Gambl Stud* 35, 709–724 (2019).

Tillgänglig på Internet:

<https://doi.org/10.1007/s10899-018-9791-x> [2019-12-12]

Branschföreningen för Onlinespel BoS (2014). *8 myter om onlinespel och utländska onelinebolag*.

Tillgänglig på Internet:

<https://docplayer.se/3657779-8-myter-om-onlinespel-och-utlandska-onlinebolag.html> [2019-05-15].

Casinon utan svensk licens (2020). *10 anledningar till att Spelpaus inte fungerar*. Tillgänglig

på Internet: <https://www.casinoutansvensklicens.com/10-anledningar-till-att-spelpaus-inte-fungerar/> [2020-04-19]

Europeiska Kommissionen (2017). Kommissionen avslutar överträdelseförfaranden och överträdelseklagomål inom spelsektorn.

Tillgänglig på Internet:

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sv/IP_17_5109 [2019-04-30]

Shekarabi, Ardan (2019). *Därför kallar jag till mig spelbolagen*. Debattredaktionen. Dagens Industri.

<https://www.di.se/debatt/shekarabi-darfor-kallar-jag-till-mig-spelbolagen/> [2019-05-19]

Spelforskning 2019.

a) <http://spelforskning.se/2019/01/29/spelreklam-och-spelproblem/> [2019-05-05]

b) <http://spelforskning.se/2015/01/09/hasardspelsyndrom-ar-nya-namnet-i-dsm-5-pa-spelberoende/> [2019-05-05]

c) <http://spelforskning.se/category/spel-om-pengar/> [2019-05-05]

Svenska Dagbladet 2014-12-01. Tidningarnas Telegrambyrå. Stockholm.

Tillgänglig på Internet.

www.svd.se/moderat-blir-lobbyist-for-spelbolag [2019-05-01]

Tjärnström, H., Lindwall, P.& Hagman, G. (2019). Debattredaktion. Dagens Industri.

Tillgänglig på Internet: <https://www.di.se/debatt/spelbolagens-chefer-staten-gor-mest-reklam/> [2019-05-05]